

פרשת מקץ -
חנוכה. תשפ"ב
גליון מס' 169

משיעורי מורינו הגאון רבי **נחום נבנצאל** שליט"א

בדין אונן בהדלקת נרות, ומסתעף לדיני וגדרי שליח במצוה ובברכה - בדין הפסק בדיבור בין נר ראשון לנר שני ובין שני לשלישי - הלל דר"ח טבת

בדין אונן בהדלקת נרות - ומסתעף לדיני וגדרי שליח במצוה ובברכה

להמשלה מצינו בזה ב' טעמים.

במשנה ברורה בהל' בדיקת חמץ (תל"ב ס"ק י') מבואר שהטעם שמברך השליח הוא משום דהוה כשלוחו אף לענין הברכה, והיינו שבעצם חיוב הברכה מוטל על המשלה אלא שאף זה כלול במינוי השליחות, שיברך עבורו.

אמנם מצינו בזה בשו"ע הרב (ס' רס"ג קו"א סק"ה) שביאר באופן אחר, והוא, דהשליח עצמו יש לו חיוב ברכה משום שמדין ערבות מחוייב הוא כעת בעשיית המצוה ומאי נפ"מ אם מחוייב בזה מצד הציווי או מדין ערבות.

והעולה מזה דיש כאן פלוגתא, אם חיוב הברכה דשליח הוא משום לתא דידיה או משום לתא דמשלה.

כמה נפקותות בזה הנידון

ולכאורה נפקא מינה בגוונא דידן, דהמשלה אינו מחוייב בברכה, ואם כן לטעמו דהמשנה ברורה כיון שאינו מחוייב בברכה אף השליח לא יברך, ואך לטעמו דהגר"ז ייושבו דברי מהרי"ל דיסקין.

בשליח קטן

ונראה לומר כמו כן נפקא מינה להיפך באופן שהשליח הוא קטן [אי נימא דלשליחות מעשה מהני אף קטן], דאם הברכה הוא מחמת המשלה שפיר יברך הקטן, אבל אם הברכה היא מדין הערבות דשליח, קטן שאין לו חיוב ערבות יהא פטור מהברכה.

בשלה אשה למול ולפדות את בנו

עוד יש לומר נפקא מינה בזה באיש שישלה אשה שליח למול או לפדות את בנו, שהאשה אינה מחויבת בכל זה, אם תוכל לברך [להשיטה שנקט השו"ע, דאין האשה מברכת על מצות עשה שהזמן גרמא כיון שאינה מחויבת].

והיינו דאם הוא מדין השליח שפיר תברך האשה ואם הוא חיובא דשליח, לא תברך.

ואמנם מצאתי באבני נזר (יו"ד ס' שצ"ה) שנקט בפשיטות דכששלה את אשתו שליח לפדות את בנו לא תברך, וכעין זה מבואר במקנה בקידושין (דף כח) גבי אשה ששלחה למול דאינה מברכת.

אונן אם ידליק נרות חנוכה

הנה בדין אונן להדלקת נרות חנוכה, הביאו בזה האחרונים (במשנ"ב ס' תר"ע מאליה רבה) שפטור הוא מההדלקה וכשם שפטור מכל שאר מצוות, ותדליק אשתו עבורו.

אמנם המשנה ברורה שם הביא בזה מפמ"ג, שידליק בעצמו, ובלא ברכה.

הטעם שאונן חייב בהדלקה

ומשמעות הדברים בפמ"ג ומשנ"ב, שהטעם שמחוייב בהדלקה אף שהוא אונן ופטור מכל המצוות, הוא משום 'פרסומי ניסא' [וכבר עמדו בזה דמהיכ"ת לחייבו במצווה כל דהו אחר שמצינו שפטור הוא מכל מצוות התורה].

בדברי מהרי"ל דיסקין בזה

אמנם הובא בזה טעם נוסף ממהרי"ל דיסקין (מקראי קודש חנוכה כ"ה ב' ועוד), והוא, דיש לחייבו משום דין 'חשד' וכמבואר בשו"ע (תרע"א ד') לענין חצר שיש לה ב' פתחים.

[**וביאור הדברים נראה**, דדין ההדלקה ד'מפני החשד' אינו מצוה, ואם כן בזה לא שייך הפטור דעוסק במצוה].

והוסיף מהרי"ל דיסקין, דאחר שמחוייב בהדלקת הנר משום חשד, שוב הרי בלאו הכי אינו עוסק במצוה באותה שעה, והדר דינא דחייב במצוות ההדלקה גמורה - ונפקא מינה שיכול לברך על זו ההדלקה, שהרי על מפני החשד אין מברכין, כמו שכתב ברמ"א סוסי' תרע"א.

ומכל מקום, לברך על ההדלקה אינו יכול, כיון דהברכה היא מצוה בפני עצמה שגם ממנה פטור האונן [ככל ברכות הנהנין שפטור האונן], ולכן לכתחילה יעשה שליח ויברך השליח, עכ"ד מהרי"ל דיסקין.

אם חיוב הברכה תלוי בשליח או במשלה

והנה מה שמבואר בדבריו שאם ידליק על ידי שליח יוכל השליח לברך נראה שדבר זה במחלוקת הוא שנוי [אם יוכל השליח לברך].

מחלוקת אחרונים בגדר חיוב השליח בברכת המצוה

דהנה בעיקר הך דינא דשליח הוא המברך על המצוה כשעושה בשליחות משלהו - אף שהקיום מתייחס

מצוה לא יברך לכולי עלמא, מכל מקום הכא הרי אחר ההדלקה כבר חלה עליה קבלת שבת ושוב תוכל לברך.

ובזה יש לתלותו בהנידון האמור, דאם הוא מחויבא דשליח, הרי בשעת ההדלקה לא חל עליה כלל חיוב ברכה, ואך אי נימא דהוא משום חיובא דבעל בזה יש לומר דכל שכיום - אחר ההדלקה יכולה לברך, שפיר תברך על ההדלקה.

באשה אוננת לברך על הדלקת נרות שבת

והנה אשה שהיתה באנינות בערב שבת ואם כן נפטרה מלהדליק נרות שבת, אינה יכולה לעשות את בעלה 'שליח' להדליק במקומה כיון שהיא אינה מחויבת וברכה ודאי לא יוכל לברך, ויש לדון, אם יעשנה בעלה שליח להדלקת הנרות, אם תברך.

והיינו שאף שודאי שבעלמא אונן שנשלח לקיים לקיים

בדין הפסק בין נר לנר

ויש לתמוה בזה, דמאי שנא משאר מצוות שכל שהכל מצוה אחת אם הפסיק באמצע אינו חוזר ומברך וכבדיקת חמץ שמבוי בשו"ע (סי' תל"ב) דאין מעכב הפסק אחר שהתחיל לבדוק.

ואמנם אי נימא בזה כדברי ה'אבי עזרי' הידועים (פ"ד מחנוכה ה"א) דמי שיש לו ביום שלישי ב' נרות ידליק שתיים [ודלא כהמשנ"ב תרע"א ה' שכ' דידליק אחד], אם כן יתכן להגדיר שכל נר הוא מצוות הידור בפני עצמה, אמנם עדיין לא יגרע בזה מסח בין שחיטה לשחיטה דאינו חוזר ומברך.

ויש לעיין היאך הדין בנטילת ידים, אם יש דין לכתחילה שלא לשוח בין נטילת יד ראשונה לשנייה.

והנה זה נראה ברור דאינו לעיכובא אף אם ישוח, שהרי יכול לברך אף על נטילת יד אחת [אי לא נימא כחידושו דהערוך השולחן (קס"ג ב')] דאין מברכין על נטילת יד אחת] אך הנידון הוא לעניין לכתחילה, אם ראוי שלא לשוח כדי שתחול הברכה אף על ידו ראשונה.

והנידון בזה הוא, דאף שלכאורה דומה זה לבדיקת חמץ דאין הדיבור מפסיק באמצע הקיום, מכל מקום אפשר שכל זה בקיום שאחר הברכה, ומה שאין כן בקיום שקודם הברכה, וצ"ע.

יש לעיין אם מותר לדבר אחר הנר הראשון [ואף דאנו שכבר מפסיקים באמירת 'הנרות הללו', מ"מ שלא לצורך יתכן שאסור].

והיה מקום לומר, שאחרי הנר הראשון אסור לדבר, אבל אחרי הנר השני מותר, משום דאחרי הנר הראשון עוד עדיין לא בירך על ההידור, אבל אחרי הנר השני הרי כבר הברכה עלתה נמי על ההידור שזה הנר השני, וא"כ באמצע שעוסק במצוה אחרי שהתחיל כבר מותר לדבר.

[אמנם נת' בזה בשנים קודמות], שהנה ביום השמיני המהדרין הוא להדליק ח' נרות, ולכאורה ע"כ שהנר הראשון, לבד דין הנר אחד שבו, עוד מתקיים דין מהדרין כאחד מתוך השמונה.

ואי נימא כן, שבנר הראשון ג"כ יש כאן הידור, דההידור ביום ב' הוא שני נרות א"כ גם אחרי הנר הראשון יוכל לדבר כיון שהוא באמצע ההידור]

והנה בפורת יוסף (שבת כג) דן במי שהפסיק בדיבור בין הנרות אם צריך לברך שוב או לא.

ותלה זה במה שיש לדון אם מברכים על הידור מצוה, עיי"ש.

ומדבריו משמע דאף בהפסיק בין נר שני לנר שלישי [ששניהם הידור] הוא בכלל זה הנידון.

הלל דר"ח טבת

ומעתה יש לדון היאך הדין לדידהו בהלל של ראש חודש טבת אם יכולה אשה להוציאו, כיון דבהלל של חנוכה חייבת, או דלמא דכיון שיש כאן עוד חיוב והיינו הלל דר"ח שבזה הרי אינה מחוייבת, אינה יכולה להוציאו.

ויש להאריך ולפלפל בזה, אי מיקרי דיש כאן ב' מחייבים לקריאת ההלל, חנוכה וראש חודש, או דאין זה אלא חיוב אחד, ועיין.

[ואמנם בעיקר הנידון יש להביא מה שדן בבה"ל בהל' ר"ח שם, דתוכל האשה להוציא איש במקום שנהגו הנשים לקרות הלל, עיי"ש].

יש לעיין במי שאינו יכול לומר הלל בראש חודש טבת - שהוא חנוכה, אם יכולה אשה להוציאו.

והנה בדין נשים אם מחויבות בהלל האריך בזה בבה"ל בהל' ר"ח (תכ"ב ד"ה הלל), ומבואר בדבריו דפטורות מכל הלל חוץ מהלל של ליל פסח שאף הן היו באותו הנס, ובדבריו נראה דאף מהלל של חנוכה פטורות הן.

אמנם בכמה אחרונים מבואר דאף בהלל של חנוכה שייך הטעם דאף הן היו באותו הנס, ויש לחייב נשים בהלל דחנוכה (עיי' מקור חיים להחות יאיר (קיצור הלכות סי' תרמ"ד), שדי חמד (אסיפת דינים חנוכה ט, ב) וכן הכריעו באג"מ ושבה"ל.